ISSN 2519-2523 (print)
Chornomors'ka mynuvshyna. – 2018. – No.13.
DOI: https://doi.org/10.18524/2519-2523.2018.13.112927
УДК 94(477)"1683"

PRILUKY COSSACK MIKHAYLO MOVCHAN AS PARTICIPANT OF BATTLE OF VIENNA IN 1683

Taras Chukhlib
DSc (History)
Institute of history of Ukraine, NAS of Ukraine
4, Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine
kontrabas20@ukr.net

The participant of the Battle of Vienna on the Ukrainian side, the Cossack of the Priluky Regiment from the left-bank Ukraine Mykhailo Movchan, was the son of the famous hunting colonel of the Zaporozhian Troops, Theodore Movchan. It is obvious that in September 1683 Mikhail was in Cossack unit headed by Colonel P. Apostol-Shchurovsky and thus actively participated in hostilities against the Turks to release the capital of the Austrian Empire from the siege of the army of the great vizier, Kara Mustafa.

To the article are added the excerpts from the notebook by Mikhail Movchan, revealing the course of fighting in 1683 near Vienna.

Key words: Mikhail Movchan, Cossack, Battle of Vienna in 1683, Ottoman Empire.

Тарас Чухліб
Доктор історичний наук,
провідний науковий співробітник
Інституту історії України НАН України
Вул. Грушевського, 4, Київ, 01001, Україна
kontrabas20@ukr.net

ПРИЛУЦЬКИЙ КОЗАК МИХАЙЛО МОВЧАН – УЧАСНИК ВІДЕНСЬКОЇ БИТВИ 1683 РОКУ

Учасник Віденської битви з української сторони, козак Прилуцького полку з Лівобережної України Михайло Мовчан, був сином відомого полковника запорозького війська Теодора Мовчана. Очевидно, що у вересні 1683 р. Михайло був в складі козацького загону, очолюваним полковником П. Апостолом-Щуровським і таким чином активно брав участь у військових діях проти турків, щоб звільнити столицю Австрійської імперії з облоги армії великого візира Кара Мустафи.

До статі додані уривки з записника Михайла Мовчана, що розкривають перебіг бойових дій 1683 р. під Віднем.

Ключові слова: *Михайло Мовчан, козак, Віденська битва 1683 р., Османська імперія.*

Відомий учасник Віденської битви з українського боку, козак Прилуцького полку з Лівобережної України Михайло Мовчан, був сином відомого охотницького полковника Війська Запорозького Федора Мовчана. Очевидно, що у вересні 1683 р. Михайло входив до пере-

дового козацького підрозділу на чолі з полковником П. Апостолом-Щуровським й таким чином брав активну участь у бойових діях проти турків з метою звільнення столиці Австрійської імперії від облоги війська великого візиря Кара Мустафи.

Від часу заснування «сердюцького війська»[1] Петром Дорошенком полковник Федір Мовчан протягом довгого часу очолював один з найманих сердюцьких полків. З огляду на складні політичні обставини навесні 1675 р. перейшов з Правобережжя до Лівобережної Гетьманщини [8, с. 131]. У лютому 1676 р. лівобережний гетьман так обґрунтовував цареві Олексію Михайловичу необхідність перебування під його владою цього полку найманців: «До воєнного діла великі справці, а домів ще і дітей у них немає і утримання ні в чому вони собі не мають, а нині годує їх він, гетьман» [8, с. 136]. Іван Самойлович також залишив свідчення щодо особового складу полку Мовчана, до якого входили переважно іноземці – волохи, молдавани та поляки [1, с. 340-341; 10, с. 374]. Невдовзі батько майбутнього учасника обійняв посаду прилуцького полковника. В універсалі гетьмана Самойловича від 13 квітня 1678 р. читаємо: «…А старшина вашого ж полку тут, в Батурині, перебуваючи з товариством певним, за дозволом нашим, згодливими голосами своїми на той полковницький уряд пана Федора Мовчана обволали і над собою винесли. Тоді і ми, його, пана Мовчана, знаючи у Війську Запорозькому заслуженого, гідного і до справ рицарських здібного мужа, на том старшинстві підтверджуєм» [13, арк. 3; 10, с. 920].

14 травня 1678 р. полковник Прилуцького полку Федір Мовчан видав один з перших своїх наказів, де зобов'язував жителів села Харитонівка не чинити шкоди представникам родини Іваненків у справі будівництва на р. Галці млина [312, арк.]. Влітку того ж року Федір Мовчан взяв участь в обороні від війська Османської імперії столичного Чигирина, але наприкінці того ж року був з невідомих причин знятий з полковницької посади. Певний час він проживав у Прилуках як простий обиватель, а в 1680 р. стає полковником сусіднього Стародубського полку. На початку 1683 р. Федір Мовчан помер. 14 квітня 1683 р. новий стародубський полковник Семен Самойлович видав універсал дружині «небіжчика пана Хведора Мовчана, бувшого полковника стародубського» Марії з підтвердженням на володіння селом Тютюри неподалік Стародуба.

Припускаємо, що майбутній учасник Віденської битви Михайло народився у козацькій сім'ї Федора і Марії Мовчанів десь близько 1660 р., а отже на момент участі у Віденській кампанії йому було 21 – 23 роки. Джерела засвідчують, що у 1678 р. він розпочав службу в Прилуцькому полку як простий козак. У складі Прилуцького полку на

[1] Сердюк, серденята – буквально: людина, яка служить «з серцем» (тобто, відданнно) своєму суверену за гроші. Назва вояків-найманців, що набиралися гетьманами Війська Запорозького з іноземців – волохів, молдаван, німців, поляків, а також місцевого населення. Наймані сердюцькі полки з середини 1660-х рр. складали елітну частину охотницького/добровільного війська Українського гетьманату. Поділялися на піхотні та кінні підрозділи [8, с. 78].

чолі з новим полковником Дмитром Чернявським він брав участь в укріпленні оборонних споруд Києва. Невідомо, що спонукало його перейти на Правобережну Україну та взяти участь у віденській кампанії короля Яна III Собеського. Очевидно, що десь у 1682 – першій половині 1683 рр. він гостював у своїх родичів на Правобережжі й був загітований до закордонного походу місцевими козаками.

Після участі у Віденській кампанії Михайло Мовчан перебував на Правобережжі в підрозділах гетьмана Андрія Могили та полковника Семена Палія і протягом другої половини 1680 – першої половини 1690-х рр. брав участь у чисельних виправах до Західного Поділля, Молдавського князівства та Північного Причорномор'я проти турків і татар. Зокрема, згідно з складеної Мовчаном (на відміну від Йосифа Шумлянського він не вмів писати, а тому усю письмову роботу доручав своєму внукові Андрієві) «Челобитной Михайла Мовчана императрице Анне Иоанновне, заключающая перечень военных заслуг просителя. 1739, марта 28», він відзначився у битвах під Язлівцем (1685)[2], Кам'янцем-Подільським (1686), Баром (1688), Паволоччю (1689), Очако-вим (1700[3]) та ін. Також разом з іншими право-бережними козаками брав участь у російсько-українському Кримському поході 1687 р. Близько 1690 р. він перейшов на Запорозьку Січ і вже разом із запорожцями брав участь у військових операціях. Після успішного Азовського походу 1696 р. він опинився на Лівобережній Україні та вписався до реєстру Прилуцького полку як військовий товариш Війська Запорозького [2, с. 232]. 8 вересня 1698 р. він викупив у місцевих козаків Котляренків земельну ділянку, яка перед тим належала його матері[4].

Протягом перших десятиліть XVIII ст. козак та полковий старшина Михайло Мовчан відзначився у багатьох битвах під час Північної війни 1700 – 1721 рр., Персидському 1723 р. і Польському 1734 р. походах та російсько-турецькій війні 1734 – 1739 рр. [6, с. 571-572]. У другій половині квітня – на початку березня 1708 р. Михайло Мовчан за дорученням гетьмана І. Скоропадського супроводжував О. Меншикова з Глухова до Богодухова та був відзначений російським урядовцем [9, с. 621]. У нагороду за військову службу восени 1708 р. згідно з гетьманського універсалу Михайлові Мовчанові передавався у користування млин у селі Городня Іваницької сотні Прилуцького полку. У 1711 - 1741 рр. він був незмінним полковим осавулом Прилуцького полку. На цій посаді 1 жовтня 1723 р. він підписав знамениті «Коломацькі чолобитні» старшини Українського гетьманату до

[2] Битва під м. Язлівцем відбувалися у 1684 та 1686 рр. Зважаючи, що дані заносилися до книги у 1739 р. з пам'яті, певні хронологічні похибки були ймовірними. Можливо, що цей похід на Очаків відбувся трохи раніше, у 1693 чи 1694 рр.

[3] Влітку 1692 р. якийсь Михайло Мовчан виконував доручення гетьмана І. Мазепи і віз до Батурина з Угорщини «чужоземні товари», які на деякий час були затримані в Польщі [5, с. 351]. Можливо, це був однофамілець «богатиря з-під Відня», хоча можна припускати, що з огляду на перебування М. Мовчана восени 1683 р. в Угорщині він був відправлений туди знову зі спеціальним дорученням.

[4] «1736 року в військовому кримському поході на Чорній долині в баталії під городами: Перекопом. Козловом і Бакцисаром (Бахчисараєм. – *Т. Ч.*) на приступі був за полковника», – занотував з цього приводу М. Мовчан [3, с. 234].

російського царя Петра І щодо скасування встановлених в Україні Малоросійською колегією податків та щодо обрання повноцінного гетьмана [12, арк. 2-2зв.; 2, с. 226].

Відомо, що до маєтностей довголітнього прилуцького осавула належало село Талалаївка (тут він скупив близько 60 земельних ділянок) [2, с. 226], а всього наприкінці свого життя він володів: 41 «нивкою», 5 садами та городами, 9 хатами, 17 лісами і гаями та 5 «млинками, ствищами і греблями» [4, с. 77-80]. З огляду на те, що село Талалаївка не належало до категорії рангових військових маєтностей, 5 листопада 1733 р. гетьман Данило Апостол своїм універсалом назначив Михайлові Мовчану 50 рублів річного жалування.

Осавул Михайло Мовчан мав дружину Параскевію та двох доньок – старшу Марію й молодшу Катерину. Марія одружилася з прилуцьким козаком Степаном Юрченком й була бездітною. Катерина була одружена із значним військовим товаришем Даміаном Мазаракі. Батько зятя Михайла Мовчана, Ян Мазаракі, грек за походженням був одним із сподвижників гетьманів Богдана Хмельницького та Івана Виговського. Катерина, хоча й померла раніше за батька, але встигла народити йому трьох внуків – Андрія, Івана та Григорія (вони мали прізвище Мазаракі). Перші двоє внуків Михайла Мовчана були бунчуковими товаришами Війська Запорозького.

Відчуваючи кінець свого життя, 4 серпня 1742 р. Михайло Мовчан склав духівницю, де заповідав заупокійну службу в Києво-Печерському та Софіївському монастирях[5]. Учасник Віденської битви Михайло Мовчан помер 7 серпня 1742 р. й був похований з великими почестями у Свято-Троїцькому Густинському монастирі [2, с. 235] «*в склепі каміннім під церквою*». На потреби цього відомого в Україні монастиря прилуцький осавул неодноразово давав власні кошти [3, с. 78]. Зважаючи на те, що його донька Катерина (померла на вісім років раніше, у 1734 р.) була похована там само «*під церквою, по лівій стороні*», можна локалізувати місце захоронення її батька – в підвальному приміщенні («склепі») по лівій стороні. Інша донька, Марія, дожила аж до 1766 р. й була «похована по християнському звичаю в селі Блотниці, під церквою поблизу дверей паламарних, на лівій стороні, в склепі дубовому».

[5] Ця православна обитель, що розташована поблизу села Густиня на правому березі річки Удай, що неподалік м. Прилуки на Чернігівщині. Його засновником його був ченець Йоасаф, який разом з ієромонахом Афанасієм прийшов з Афонської гори. На початку XVII ст. тут була споруджена Троїцька церква. У 1620 р. монастир відвідав єрусалимський патріарх Феофан. Протягом 1620 – 1630-х рр. монастирем опікувався, а потім управляв Ісая Копинський. У 1639 р. тут був київський митрополит Петро Могила, а на його честь у 1641 – 1644 рр. була побудована церква святої Трійці. З 1648 р. обитель перебувала під опікою гетьмана Б. Хмельницького. У 1654 р. тут перебував антіохійський патріарх Макарій із сином Павлом Алеппським, який залишив опис монастиря. У 1674–1676 рр. гетьманом І. Самойловичем збудована нова велика кам'яна п'ятиглава Троїцька церква, що була освячена архієпископом Чернігівським Лазарем Барановичем. Окрім І. Самойловича монастирем опікувався гетьман І. Мазепа, прилуцькі полковники Лазар та Дмитро Горленки, а також прилуцький осавул Михайло Мовчан. На кінець XVII – першу половину XVIII ст. припав час великої розбудови та розквіту цього монастиря.

Незадовго до смерті Михайло Мовчан наказав укласти спеціальну книгу до якої вписувалися б усі «купчі грамоти» на його маєтності. Всього до цієї родинної книги було внесено 64 текстів «купчих» на землю або ж витягів з них, а також ще 11 майнових документи. Також до неї вписали універсал гетьмана Івана Самойловича на полковництво Федора Мовчана (1678) та «Чолобитну» Михайла російській імператриці Анні (1739). Та найбільш цінними з історичної ретроспективи видаються 9 літописних записів – чотири з них цілком списані з відомого Літопису Самовидця, а ще п'ять є особистими спогинами Михайла Мовчана, в т. ч. і цінним джерелом про його участь у Віденській битві (*див.: Додаток в кінці статті*).

Очевидно, що потрібно відновити історичну справедливість та зробити все можливе для встановлення над місцем поховання одного з українських учасників Віденської «битви народів» 1683 р., довголітнього осавула Прилуцького полку, учасника багатьох битв і походів українського козацького війська та одного з фундаторів знаменитого Густинського Свято-Троїцького монастиря Михайла Федоровича Мовчана відповідний пам'ятний знак.

Документ[6]:

Літописні уривки за 1683 рік із записної книги Михайла Мовчана[7]

(м. Прилуки; між 1727 р. та 1742 р.)

…Року 1683 турки Відень в Австрії щільною оточили облогою. Ян Собецький, король польський, сам узявши з собою більше двадцяти тисячі чоловік, до зняття облоги і до визволення обложених поспішив: іже, що прийшли вкупі, на допомогу своїм, електорам – баварському і саксонському і князю лотаринському, хоробро і мужньо створив. Коли ж після жорстокої [битви] коло Баркан[8] вийшов на неприятеля, німцям слави переможної завидно стало, яких очікувати був повинний, у велике житія нещастя потрапив; адже вже хтось від турків, оголивши меч, хотів ударити короля, і ударив би був, якби хтось воїн польський з ручної фузеї не убив неприятеля; знеможеного короля і горячністю воїнського серця так ослабленого, як на коні ледве сидіти зміг, полковник якийсь і другі шляхтичі на рамена піднявши, з собою винесли.

Перша баталія віденська. Року 1683 місяця вересня, у день недільний, на різдво Пресвятої Богородиці, з візирем турецьким Ян Собецький, король польський з цесерськими електорами з'єднався і

---

[6] Летописные отрывки, занесенные в записную книгу Михайла Мовчана // Антонович В. Прилуцкий есаул Михайло Мовчан и его записная книга // Киевская старина. – 1885. – Кн. 1. – С. 57 – 84; Він же. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. – К.,1995. – С.230 - 231.

[7] «Записна книга» Михайла Мовчана обсягом 164 «напівлиста» (лише 66 з них були заповнені) зберігалася в особистому архіві полтавського землевласника Аркадія Мазаракі й була надана останнім перед 1885 р. для опрацювання історику В. Антоновичу, який опублікував витяги з неї. Внуком М. Мовчана був Андрій Мазаракі, якому перейшли у спадок записи діда. Аркадій Федорович Мазаракі, у свою чергу, був одним з далеких нащадків учасника Віденської битви.

** Очевидно, М.Мовчан тут назвав кількість усіх об'єднаних сил християнських країн, які насправді складали трохи більше 70 тисяч осіб.

[8] Парканів

вишикував полки так польські, як і німецькі, з візирем турецьким дав баталію. Турки Відень в Австрії щільною оточили облогою, як Собецький, король польський, сам, узявши з собою більше ста тисяч чоловік**, до зняття облоги і до звільнення обложених поспішив. Іже прийшовшим після разом двом електорам: баварському і саксонському, князю лотаринському, хоробро і мужньо зробив, вишикувавши полки разом з німецькими силами, прямо пішов на візиря турецького і дав баталію король польський. А почалася та баталія зранку, а перед вечером за дві години зовсім турків збили і Відень визволили. І в того ж візиря турецького було самих мідних гармат вісім сот під городом Віднем, а всієї турецької сили було в баталії сімсот тисяч[9].

Того ж року ще дві баталії було з візирем турецьким над Дунаєм проти замку Остригону**: і дав баталію візир на короля польського Яна Собецького і бив короля, тому що йшов полки не вишикувавши, в день, іменно четвер. І в тій баталії вирубано поляків більше п'яти тисяч, а пригнали короля польського аж до німецької піхоти, і там біля цієї піхоти зупинив себе король, як дали вогонь з дрібної зброї і гармат. Король же польський Ян Собеський днював – стояв у п'ятницю над Дунаєм разом з піхотою і усією армією. Розізлившись же візир пише лист до короля польського, а в листі виражає: «нехай король польський дасть зі мною ще баталію». Переночувавши король польський з п'ятниці на суботу, вишикувавши польські полки, залишив піхоту німецьку, пішов до візиря турецького, дати [відповідь] на писання його баталію. Коли ж побачив візир, що король йде прямо до нього, вийшов з військом своїм з західної долини, наближаючись до короля з силами війська свого, похиливши значки просто пішов. Коли ж підпустив король візиря до себе, дав на сили його вогонь і, добувши шабель, військо візиря майже в тому ж місті вирубав, а других з ним, візирем, на місці нагнали. І в тій баталії всі турки пропали, а з малою кількістю війська сам візир у землю свою втік. І поляки таку їм повість оголошували: «Ото ж, турце, ваша пиха наробила вам лиха»…

Відтворено за: Летописные отрывки, занесенные в записную книгу Михайла Мовчана // Антонович В. Прилуцкий есаул Михайло Мовчан и его записная книга // Киевская старина. – 1885. – Кн. 1. – С. 57 – 84; Антонович В. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. – К., 1995. – С. 230 - 231.

Джерела та література:

1. Struminski B. Ukrainien Hetmans Universaly (1678 – 1727) at the Lilli Library of Indiana University // Harvard Ukrainian Studies. – 1981. – Vol. 5. - № 3. – P. 340 – 341.
2. Антонович В. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. – К.,1995. – С.230 - 231.
3. Антонович В. Прилуцкий есаул Михайло Мовчан и его записная книга: Примечания: Летописные отрывки, занесенные в записную книгу Михайла Мовчана // Киевская старина. – 1885. – Кн.1. – С.57 – 84.

[9] Насправді не 700 тисяч, а лише 150 – 160 тис.
** Естергому

4. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. – Ф. І, спр. 57582.
5. Листи Івана Мазепи / Упор. та авт. вступн. дослідж. В. В. Станіславський. − К.: Інститут історії України НАНУ, 2010. − Т. 2: 1691 − 1700. − 2010. − 752 с.
6. Материалы Военного-ученого архива Главного штаба. – Т. 1. - СПб., 1871. – 468 с.
7. Попружна А. Духівниця осавула Прилуцького полку М. Мовчана // Сіверянський архів. Науковий щорічник. – Вип.2. – Чернігів,2008. - С.77 – 80.
8. Сокирко О. Лицарі другого сорту. Наймане військо Лівобережної Гетьманщини 1669 – 1726 рр. – К.,2006. – 280 с.
9. Універсали Павла Полуботка (1722 – 1723) / Упор. В. Ринсевич. – К.,2008. – 720 с.
10. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657 – 1687) / Упор. І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко. – К.-Львів, 2004. – 1118 с.
11. Центральний державний історичний архів України в м. Києві ЦДІАК України (далі - ЦДІАК України). – Ф.51, оп. 3, спр. 747, арк. 2 – 2 зв.
12. ЦДІАК України. – Ф.51, оп. 3, спр. 4163.
13. ЦДІАК України. – Ф.982, оп. 1, спр. 7.

References:

1. Antonovych V. (1995) Prylutskyy polkovoy asaul Mykhaylo Movchan y eho zapysnaya knyha, Antonovych V. Moya spovid'. Vybrani istorychni ta publitsystychni tvory. [In Ukrainian]
2. Butych I., Rynsevych, V., Teslenko I. (2004). Universaly ukrayins'kykh het'maniv vid Ivana Vyhovs'koho do Ivana Samoylovycha (1657 – 1687). Kyyiv-L'viv: Svit. [In Ukrainian]
3. Popruzhna A. (2008) Dukhivnytsya osavula Pryluts'koho polku M. Movchana. Siveryans'kyy arkhiv. Naukovyy shchorichnyk. (2). Chernihiv: Siveryans'ka dumka. 77 – 83. [In Ukrainian]
4. Rynsevych V. (2008). Universaly Pavla Polubotka (1722 – 1723) (2008). Kyyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian]
5. Sokyrko O. (2006). Lytsari druhoho sortu. Naymane viys'ko Livoberezhnoyi Het'manshchyny 1669 – 1726 rr. – Kyiv: Tempora. [In Ukrainian].
6. Struminski B.(1981). Ukrainien Hetmans Universaly (16781727) at the Lilli Library of Indiana University. In: Harvard Ukrainian Studies. (5/3). 332 – 344. [In English]

Тарас Чухлиб

Прилукский козак Михаил Мовчан – участник Венской битвы 1683 года

Участник Венской битвы с украинской стороны, казак Прилуцкого полка Левобережной Украины Михаил Мовчан, был сыном известного полковника запорожского войска Теодора Мовчана. Очевидно, что в сентябре 1683 Михаил был в составе казацкого отряда, возглавляемого полковником П. Апостолом-Щуровский и таким образом активно участвовал в военных действиях против турок, чтобы освободить столицу Австрийской империи из осады османской армии великого визиря Кара Мустафи.

В конце статьи предложены опубликованные отрывки из записной книжки Михаила Мовчана, раскрывающие ход боевых действий 1683 под Веной.

Ключевые слова: Михаил Мовчан, казак, Венская битва 1683, Османская империя.

Отримано: 27.09.2018 р.

ISSN 2519-2523 (print)
Chornomors'ka mynuvshyna. – 2018. – No.13.
DOI: https://doi.org/10.18524/2519-2523.2018.13.149382
УДК 930.2:[81.161.2'37345:811.5121"15/17"]

"YASIR" AND RELEVANT TERMS IN TURKISH AND UKRAINIAN LANGUAGE SPACES

Oksana Amelina
Post-graduate student
of the Department of History of Ukraine
Odessa I. I. Mechnikov National University
2, Dvoryanska Str., Odessa, 65082, Ukraine
sunkiss2017@ukr.net

The publication deals with the terminological correspondences of the concept of "yasir" in the Ukrainian and Turkic linguistic space. Other Turkic terms are also considered, which also refer to captives. Also, this publication is part of the study of Cossack prey.

After analyzing the use of the term "yasir" in the Ukrainian and Turkic linguistic space, we can say that this term existed to denote captivity captured during hostilities in order to obtain economic benefits. Also, in addition to the yasir, used another terminology, such as Tymmak or Tiszak, who acquired certain features in the Cossack environment and interpreted it as "thickets" – children born of captive Turchians. In Turkic communities, other terms were also used to denote captivity, which also distinguished male and female prisoners.

Key words*: Cossack prey, "Yasir", captive, "Tumi".*

Оксана Амеліна
Аспірантка кафедри історії України,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082, Україна
sunkiss2017@ukr.net

«ЯСИР» ТА ВІДПОВІДНІ ТЕРМІНИ В ТЮРКСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ МОВНОМУ ПРОСТОРІ

У публікації запропоновано аналіз термінологічних відповідників поняття «ясир» в українському та тюркському мовному середовищі. Також розглядаються інші тюркомовні терміни, які означали полон. Дана публікація входить у межі дослідження козацького здобичництва.

З'ясовано, що застосування терміну «ясир» в українському та тюркському мовному просторі існував для позначення полону, що був захоплений під час військових дій з метою отримання економічної вигоди. Також окрім ясиру використовували іншу термінологію, таку як тутмак або тутсак, що в козацькому середовищі набуло певних особливостей і трактували його як «тумаки» – діти народжені від полонених турчанок. У тюркських спільнотах для позначення полону застосовувалися й інші терміни, які також розрізняли чоловічий та жіночий полон.

Ключові слова: *козацьке здобичництво, «ясир», полон, «туми».*

Історія українського козацтва є однією з провідних тем української та зарубіжної історіографії. Широко висвітлювалася тематика захисту українських земель козаками від турецько-татарських нападів. Однак, зворотня взаємодія козацьких походів проти турків, татар, ногайців